

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

УДК 303.725.3:339.738

Пінчук А.К., аспірант кафедри фінансів,
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»,
м. Київ

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ТА ЄС: СПІЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВІДМІННОСТІ У РОЗВИТКУ

У статті проведено порівняльний аналіз основних економічних показників України та країн Європейського Союзу у монетарній та фінансовій сферах, здійснено оцінку умов ведення бізнесу в Україні та ЄС. На основі проведеного дослідження визначено основні прогалини в розвитку України на шляху євроінтеграції, серед яких основними є бар'єри бізнес-середовища, які тісно пов'язані з недосконалістю фінансової системи, а також низький рівень розвитку фінансових ринків України. Автором запропоновано орієнтири державної політики на підготовчому етапі адаптації української економіки до інтеграції з ЄС.

Ключові слова: фінансова інтеграція, добробут, теорія Оптимальних валютних зон, об'єднання, євроінтеграція.

В статье проведен сравнительный анализ основных экономических показателей Украины и стран Европейского Союза в монетарной и финансовой сферах, осуществлена оценка условий ведения бизнеса в Украине и ЕС. На основании проведенного исследования определены основные проблемы в развитии Украины на пути евроинтеграции, среди которых основными являются барьеры бизнес-среды, которые тесно связаны с несовершенством финансовой системы, а также низкий уровень развития финансовых рынков Украины. Автором предложены ориентиры государственной политики на подготовительном этапе адаптации украинской экономики к интеграции с ЕС.

Ключевые слова: финансовая интеграция, благополучие, теория Оптимальных валютных зон, объединение, евроинтеграция.

The article provides comparative analysis of Ukraine and EU countries through core economic indicators in monetary and fiscal spheres, comparative assessment of conditions for conduct of business in Ukraine and European Union is presented. On the basis of the research, main gaps in Ukrainian development are identified as barriers for European integration, including: difficulties in business environment, which are closely related with complicated fiscal system, and also low level of development of financial markets of Ukraine. Author proposed main focuses for government policy on preparation stage for adjusting Ukrainian economy to European integration.

Keywords: financial integration, welfare, optimum currency area theory, union, European integration.

Постановка проблеми. В реаліях сучасних економічних тенденцій інтегровані економіки, що активно взаємодіють із зовнішнім світом, значно вираються у порівнянні з більш закритими країнами. Тому економіки, що розвиваються, прагнуть приєднатися до більш розвинених економічних систем з метою підвищити добробут мешканців своєї країни. В той же час великий розрив у рівнях економічного розвитку та напрямках внутрішніх політик потенційних партнерів інтеграції робить таке об'єднання невідповідним як мінімум для одного з учасників інтеграційного процесу – або розвинена країна не хоче брати на себе тягар розвитку менш прогресивної економіки, або країни, що розвиваються, поступаються своїми ринками збуту і, таким чином, ще більше пригнічують національне виробництво. Частіше страждають, звичайно, менш розвинуті держави, оскільки умови інтеграції диктують, як правило, той партнер, що є більш потужним та впливовим. Тому запорукою успішності фінансової інтеграції для всіх її учасників є мінімізація розриву у рівнях розвитку економічних систем країн, що об'єднуються, а також спільні напрямки подальшого зростання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Найбільш повно суть інтеграційних процесів відображена в теорії Оптимальних валютних зон (ОВЗ), увага до якої особливо зросла в останні двадцять років у зв'язку з інтенсифікацією процесів глобалізації. Базуючись на теорії ОВЗ, доцільність та ефективність інтеграційних процесів досліджували: Г. Станоева [1, с. 15–21], Р. Вобель [2, с. 435], Дж. Фон Хаген [3, с. 238–242], А. Алезина, Р. Барро, С. Тенрейро [4, с. 25–38], Т. Байомі, Б. Айхенгрін [5, с. 765]. Інтеграційний потенціал України вивчали такі науковці, як: С.М. Дробишевський та Д.І. Полевий [6, 89], Т. Савченко, М. Ребрик, Д. Казарінов [7, с. 44], С.С. Шумська [8, с. 48–60], І.В. Клименко, Ю.М. Харазішвілі, О.М. Шаров, І.В. Ус [9, с. 78]. Проте на відміну від наведених публікацій у даній статті

запропоновано порівняльний аналіз України та країн Європейського Союзу не тільки з огляду на виконання критеріїв ОВЗ, але й з урахуванням відмінностей в розвитку економічних середовищ даних регіонів.

Постановка завдання. Визначення місця України на шляху до інтеграції з Європейським Союзом, виокремлення основних прогалин економічного розвитку, що створюють бар'єри на даному шляху, та виділення спільних тенденцій розвитку, які необхідно продовжувати підтримувати для успішної підготовки української економіки до ефективної інтеграції з ЄС.

Виклад основного матеріалу. Наукове дослідження співставності рівнів розвитку економік України та ЄС сьогодні представляє вагомий практичний та теоретичний інтерес, значимість яких важко переоцінити. З одного боку, в контексті сучасних економічних та геополітичних реалій України проблема інтеграції нашої держави до Європейського Союзу стоїть дуже гостро, оскільки таке об'єднання передбачає прогресивний розвиток України в економічному, структурному та соціально-культурному планах, та, крім того, надає можливість мінімізувати деструктивний вплив нашого східного сусіда на внутрішні процеси в Україні. З другого боку, значення даної статті полягає також у поглибленні наукового інтересу до теорії Оптимальних валютних зон та розширенні практичного значення її основних положень. Комплексний підхід до створення Оптимальної валютної зони, яка сприятиме підвищенню добробуту всіх учасників інтеграції та залишатиметься успішною у довгостроковому періоді, передбачає не тільки врахування основних критеріїв ОВЗ, але й узгодження довгострокових економічних цілей країн-партнерів, а також подібність таких елементів економічного середовища, як закономірності монетарної трансмісії, фінансових традицій та умов ведення бізнесу, що відображено на рис. 1.

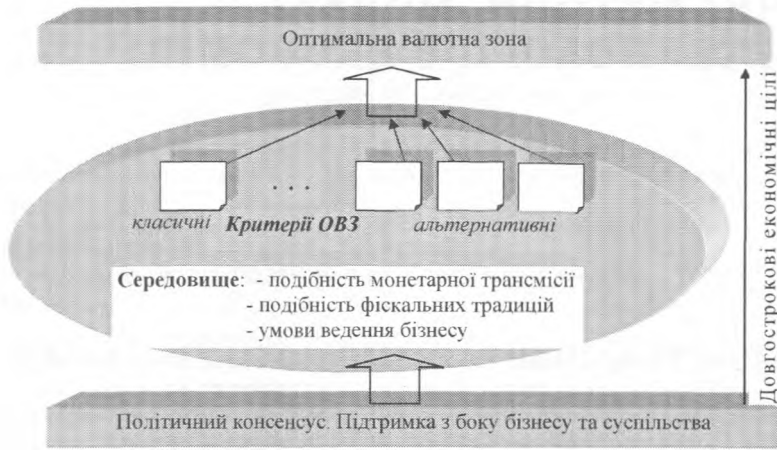

Рис. 1. Компоненти успішної інтеграції за комплексним підходом до створення ОВЗ

Джерело: Shumska S.S., Pinchuk A.K. *Criteria of Optimum Currency Area: from classical to modern approach Introduction* / S.S. Shumska, A.K. Pinchuk // *Actual Problems of Economy*: – 2014. – № 10(160). – P. 45–55 [10, p. 53]

Отже, для розгляду потенціалу інтеграції України до ЄС спочатку варто розглянути економічні середовища даних регіонів – умови ведення бізнесу, інфляційні тенденції, фіскальні традиції. З метою підвищення об'єктивності оцінки місця України в даному порівняльному дослідженні країни ЄС поділені на дві групи: 1) перша група, до якої входять країни – засновники ЄС та країни, які набули членства до 2003 р. включно (позначені на графіках як EU_soge); 2) друга група, до якої входять країни ЄС, які стали учасниками союзу з 2004 р. і пізніше (позначені на графіках як EU_last). Для зручності здійснення порівняльного аналізу в середні значення показників по групам країн ЄС наведені на графіках разом з діапазоном середніх квадратичних відхилень, що відображені на графіках пунктирними лініями. Таким чином, з метою дослідження

рівня сприятливості економічного середовища для ведення бізнесу в Україні у порівнянні з умовами ведення бізнесу в другій групі країн ЄС доцільно виділити такі показники, як: середню кількість формальних процедур, необхідних для створення нового підприємства; середню кількість днів, необхідних для створення нового підприємства; середню кількість днів, необхідних для підготовки та сплати податків, а також індекс ефективності логістичних процедур. Порівняльний аналіз даних показників представлено на рис. 2.

За всіма розглянутими показниками, що відображають сприятливість бізнес-середовища, Україна суттєво відстає від європейського рівня в основному за рахунок високого рівня бюрократизації формальних процедур, а також складної системи податків та податкового процесу загалом, що створює суттєві бар'єри на шляху ведення бізнесу. Проте варто зазначити, що з 2010 р. спостерігається вагомий позитивний тенденція до зменшення розриву з середніми значеннями бізнес-показників другої групи країн ЄС. Збереження даної тенденції у найближчі декілька років могло б привести до покращення умов для ведення бізнесу в Україні до достатнього рівня у порівнянні з країнами ЄС другої групи, що приєдналися до Європейського Союзу після 2003 р. Проте наразі недоліки бізнес-середовища ще відіграють важливу роль у стримуванні зростання ВВП в Україні та здійснюють негативний вплив на її інвестиційну привабливість, що, в свою чергу, зменшує потенційне фінансування української економіки. Таким чином, прогалини в бізнес-кліматі України створюють замкнене коло, що стримує економічний розвиток нашої держави, тому комплексний підхід до вдосконалення умов ведення бізнесу має стати одним з пріоритетних напрямків реформування економіки України для забезпечення міцного підґрунтя подальшого економічного зростання і має включати такі складові, як реформування системи податків та податкової системи, удосконалення процесу створення нових підприємств та стимулювання прогресивних змін у сфері логістичних послуг.

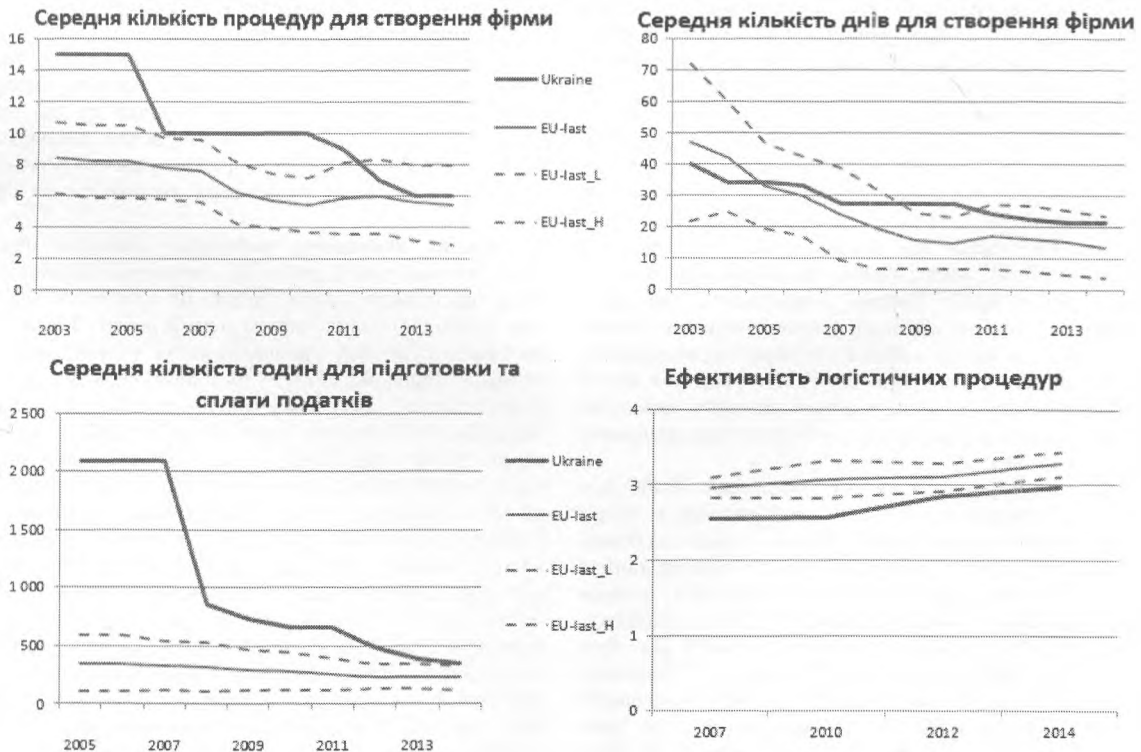

Рис. 2. Аналіз рівня сприятливості економічного середовища для ведення бізнесу в Україні та останніх країнах ЄС

Джерело: Побудовано автором на основі статистичних даних Світового банку [11]

Продовжуючи порівняльний аналіз економічного середовища України та європейських країн, слід розглянути його монетарну складову, а саме такі показники, як: індекс споживчих цін та темпи зростання грошової маси, ретроспектива динаміки яких представлена на рис. 3.

Дані, представлені на рис. 3, свідчать про інфляційну нестабільність України у порівнянні з країнами ЄС, що є вагомою перешкодою на шляху фінансового об'єднання цих країн. Важливо зазначити, що розрив з показниками останніх країн ЄС є значно меншим, ніж з основними країнами ЄС, значення споживчої інфляції яких стабільно не виходить за межі 5% протягом останніх 15 років. Також той факт, що інфляційна стабільність країн ЄС другої групи зросла після їх приєднання до Європейського Союзу, що підтверджує думку Дж. Франкелі та А. Роуза [12, с. 1017] про ендогенність показників інфляції. Американські економісти стверджують, що інфляція є скоріше

проксі-критерієм ОВЗ, тобто її гармонізація між об'єднаними країнами відбувається після інтеграції внаслідок взаємодії країн-учасників. Тому зазначені дослідники теорії ОВЗ роблять висновок, що на попередньому етапі підготовки до об'єднання інфляційні орієнтири мають більше значення, ніж поточні показники інфляційної ситуації. Варто відзначити, що Україна в останні роки (2008–2013) показала зменшення темпів інфляції за рахунок жорсткої монетарної політики, внаслідок чого індекс споживчих цін знизився до рівня європейського, розрив між середніми значеннями темпів зростання грошової маси скоротився більше, ніж у два рази. Підсумовуючи аналіз показників монетарного середовища України та країн ЄС, можна зробити висновок, що дана сфера в Україні потребує прогресивних змін та цілеспрямованої політики в напрямку стабілізації інфляційної ситуації та стримування темпів зростання грошової маси на більш низькому рівні. В той же час важливо

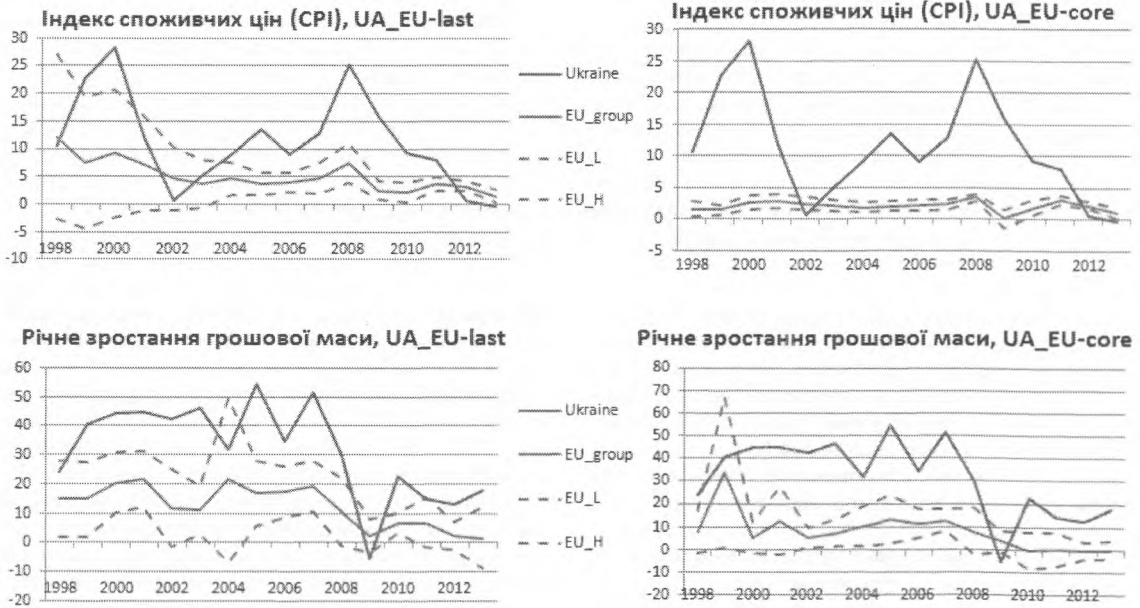

Рис. 3. Порівняльний аналіз монетарного середовища в Україні та країнах ЄС

Джерело: Побудовано автором на основі статистичних даних Світового банку [11]

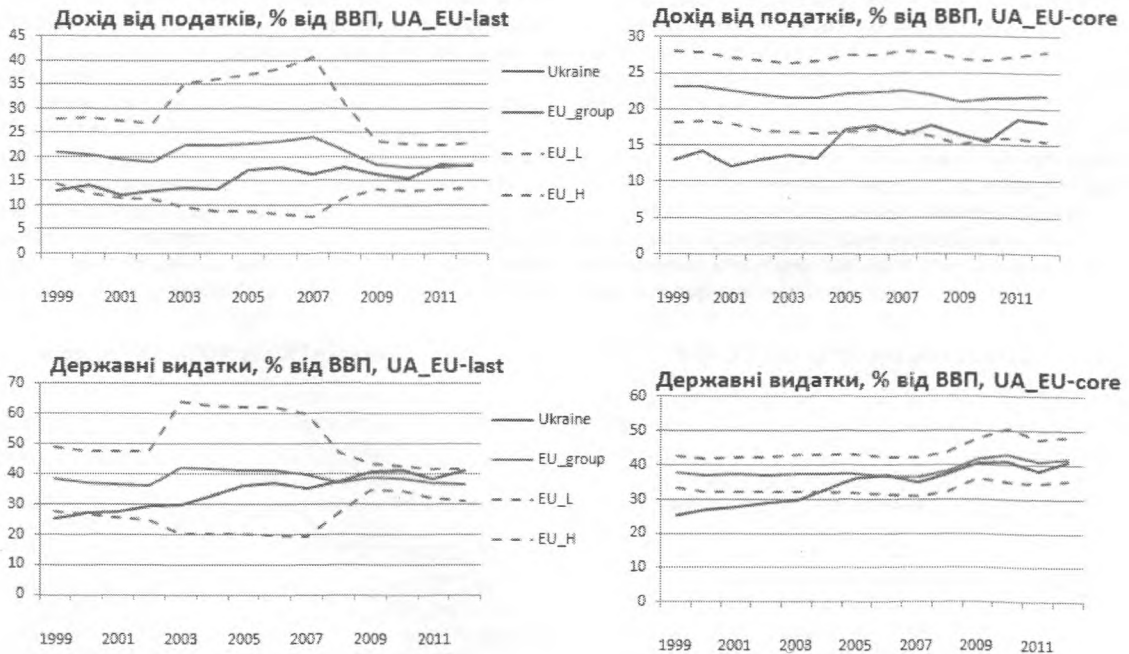

Рис. 4. Порівняльний аналіз податкових доходів та обсягів державних видатків України та країн ЄС

Джерело: Побудовано автором на основі статистичних даних Світового банку [11]

підкреслити, що позитивні зрушення в цьому напрямку вже спостерігаються в Україні в 2008–2013 рр. і підтримка даного курсу в подальшому могла б привести до бажаних результатів.

Ще однією важливою складовою економічного середовища, що має бути розглянута в контексті оцінки готовності потенційних партнерів до інтеграції, є фіскальна система. Аналіз фіскальної системи має включати не тільки порівняння кількісних показників податкової системи, державного бюджету та боргу, а також такі поняття, як фіскальні традиції, ефективність державного апарату та рівень корупції. В даній статті представлено порівняльний аналіз рівнів податкових доходів та обсягів державних видатків в Україні та країнах ЄС, що відображено на рис. 4.

З наведених вище графіків можна зробити висновок, що Україна загалом знаходиться в допустимому інтервалі середньоквадратичних відхилень не тільки з другою, але й з першою групою країн ЄС в рамках кількісного порівняння податкових надходжень до державного бюджету та обсягів державних видатків. Проте варто зазначити, що Україна є приблизно втричі більшою за розмірами країною, ніж середня європейська держава, що спонукає припустити, що і державні доходи та видатки в Україні мають бути суттєво більшими. Оскільки податкові надходження і державні видатки тісно взаємопов'язані з рівнем економічного розвитку та обсягами економіки, то можна припустити, що фіскальне середовище України суттєво поступається європейській традиції, про що також свідчать складна система податків, відображена на рис. 2, загальновідомий рівень корупції та неефективність державних структур у податковій сфері. Тим не менше, очевидно, що порівняльний аналіз фіскального середовища України та країн ЄС потребує окремого дослідження, де особливої уваги потребують фіскальні традиції, а саме структура надходжень та видатків державного бюджету, а також розподіл податкового навантаження та структура державного боргу.

Для подальшого аналізу підготовленості України до інтеграції з країнами ЄС проведено також порівняння ряду показників, які, з одного боку, відображають основні критерії ОВЗ, а з другого боку, є факторами, що впливають на добробут країн, а саме: структура та темпи зростання економіки, обсяги експорту, рівень розвитку фінансових ринків, обсяги національних заощаджень та витрати на науку та дослідження. Схожість країн за даними показниками суттєво підвищить ефективність інтеграції для всіх її учасників.

Аналізуючи загальну структуру економіки України в порівнянні з країнами ЄС, перше, на що варто звернути увагу – це частка послуг в структурі ВВП: в Україні дуже слабо розвинена сфера послуг; в той час як в країнах ЄС вона складає в середньому 73% від ВВП. Внаслідок цього Україна випереджає країни ЄС за частками промисловості та сільського господарства в структурі ВВП, що, втім, не означає більш прогресивну позицію України за даними напрямками. Сфера послуг в Україні є однією з суттєвих прогалин економіки. Створення сприятливих умов для розвитку якої може стати своєрідним каталізатором для прискорення темпів зростання економіки в цілому. Проте бар'єром на шляху до розвитку сфери послуг

є не тільки ускладнені умови для ведення бізнесу та сплати податків, а й сложивчі традиції населення, що визначаються низьким загальним рівнем добробуту українців – основна маса попиту зосереджена на товарах і послугах першої необхідності, попит на решту послуг є малим через низьку купівельну спроможність населення. Тобто корінь проблеми збільшення частки послуг у структурі ВВП України полягає в першу чергу у збільшенні ВВП на душу населення, тобто інтенсивному економічному розвитку нашої держави, а це, в свою чергу, потребує покращення умов ведення бізнесу та логістичних процедур, а також спрощення податкових процедур та системи податків в цілому.

Обсяги експорту України є меншими за середній обсяг експорту в останніх країнах ЄС, які суттєво посилили свою експортну позицію після вступу в ЄС, тим не менше, українські значення знаходяться в їх середньоквадратичному інтервалі. Цікаво, що країни ЄС першої групи експортують в середньому на 10% менше від своїх менш розвинених країн-партнерів другої групи, і розрив з Україною є не суттєвим. В даному контексті необхідно вказати також на вагомий відмінності у структурі експорту України та ЄС – в той час як Україна експортує здебільшого сировинні матеріали та продукти проміжного виробництва, експорт країн ЄС складається в основному з готових товарів, високоякісної продукції та послуг. Такі відмінності у специфіці зовнішньої торгівлі України та ЄС можуть мати негативний вплив на економічний розвиток України у випадку невідповідності інтеграції, оскільки готова продукція з ЄС витіснить з українського ринку національного виробника, а Україна змушена буде поглиблювати спеціалізацію сировинного постачальника, що суттєво обмежує її потенціал економічного зростання. Тому для ефективної інтеграції з ЄС в Україні необхідно впровадити перехідний період для адаптації своєї економічної системи та підготовки необхідних протекційних заходів. Порівняння середніх значень обсягів експорту України та країн ЄС представлено на рис. 5.

Одним з важливих етапів підготовки до успішної інтеграції є подібний рівень розвитку фінансових ринків потенційних учасників об'єднання, що є необхідною умовою для успішної взаємодії таких ринків. Даний критерій неодноразово зазначається в роботах науковців в рамках теорії Оптиміальних валютних зон [13, с. 473], а також використовується в емпіричних дослідженнях на базі теорії ОВЗ в якості незалежної змінної [1, с. 22], що впливає на волатильність валютного курсу, який часто називають індексом ОВЗ [2, с. 465; 3, с. 242]. На рис. 6 відображено порівняльний аналіз обсягів кредитного ринку та обсягів торгів на фондовому ринку України та двох груп країн ЄС – першої та другої, з якого очевидно, що за абсолютними показниками обсягів фінансових ринків Україна суттєво відстає від європейських країн обох груп. Після кризи 2008 р. кредитний ринок України за обсягом трохи наблизився до середнього значення країн ЄС, що пізніше приєдналися до Союзу, щодо порівняння з країнами першої групи – Україна лежить далеко за межами їх середньоквадратичного відхилення. Особливо різкою є прогалина в обсягах торгів на фондовій біржі – середні значення по Україні лежать за межами серед-

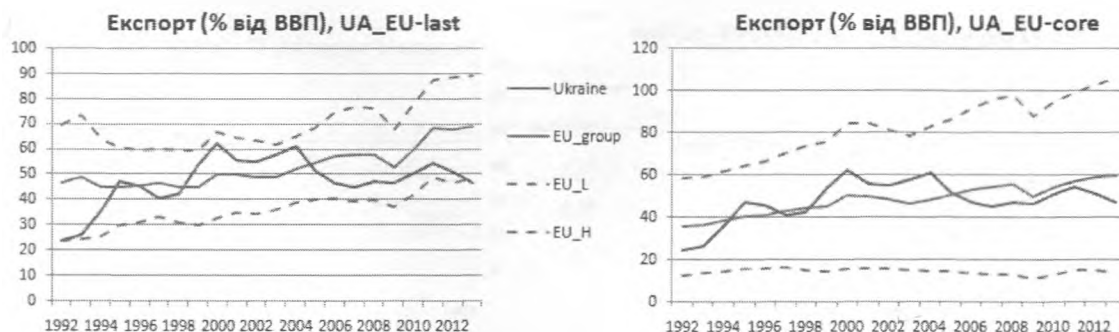

Рис. 5. Порівняльний аналіз частки експорту України та країн ЄС

Джерело: Побуовано автором на основі статистичних даних Світового банку [11]

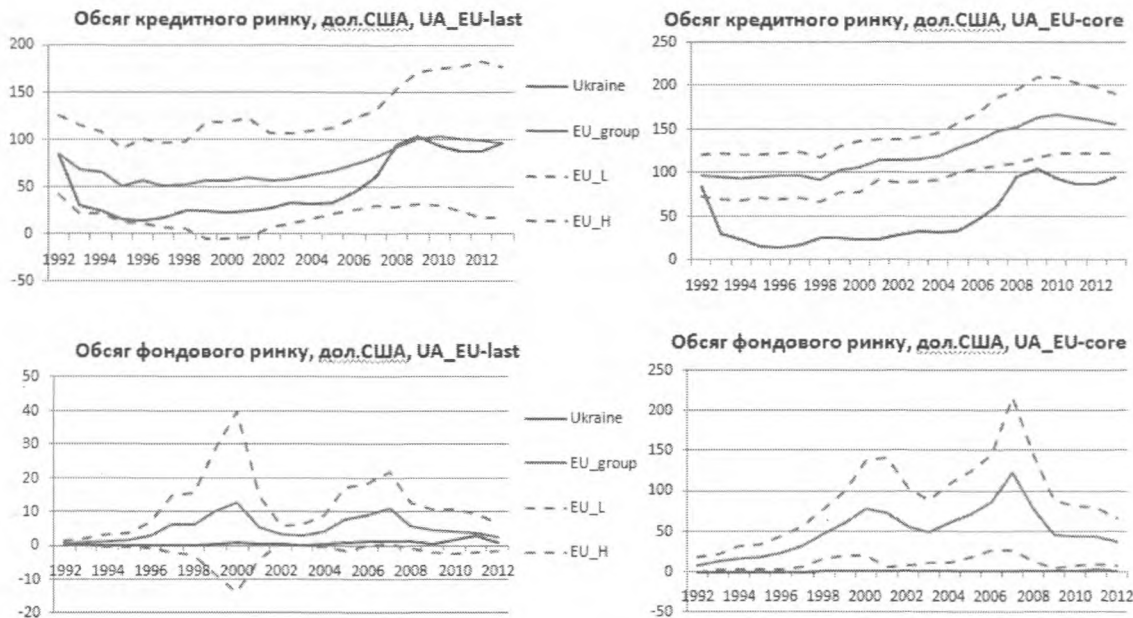

Рис. 6. Порівняльний фінансового сектору України та країн ЄС

Джерело Побудовано автором на основі статистичних даних Світового банку [11]

нюкватричних відхилень середніх значень першої більш розвиненої групи країн ЄС, проте набагато меншим є розрив обсягів торгів на фондовій біржі України з середніми значеннями по другій групі країн, які останні приєдналися до ЄС. Варто також зазначити, що існує також великий розрив між показниками торгів на фондовій біржі між групами країн ЄС, тобто навіть серед країн ЄС досить велика різниця у рівні розвитку фондової біржі є допустимою і, як показує практика, не створює значних перешкод в ефективній взаємодії учасників об'єднання. Тому, підсумовуючи, можна сказати, фондовий ринок в Україні, очевидно, потребує уваги з боку держави в контексті створення сприятливих умов його розвитку, проте дана прогалина не є критичним стоп-фактором на шляху євроінтеграції України.

Очевидно, формування сприятливих умов для розвитку фінансових ринків України має бути пріоритетним напрямком державної політики України в перехідному етапі підготовки до інтеграції з Європейським Союзом. Зменшення бар'єрів доступу до більш вигідних та надійних фінансових інструментів може спричинити значний відтік капіталу з України, що, в свою чергу, буде стримувати розвиток української економіки в цілому. Також такі суттєві відмінності у розвитку фінансових ринків створюють додаткові бар'єри для українських компаній з точки зору пошуку можливостей фінансування своєї діяльності. Тому з метою зміцнення банківської сфери України НБУ має провести ряд реформ, спрямованих на підвищення здорової конкуренції на ринку банківських послуг, а також впровадити чіткий моніторинг за дотриманням базових показників фінансової стабільності українськими банками. Також поступово потрібно вжити ряд заходів з метою зниження ставок на ринку банківських послуг, оскільки через великий рівень ризику, а також традиційно вищою схильністю до більшої рентабельності, ставки по кредитах та депозитам як фізичних, так і юридичних осіб на ринку України є в декілька разів вищими, ніж на європейському ринку, що унеможливає їх ефективну взаємодію. Стосовно фондового ринку України, який досі знаходиться на етапі формування, з боку держави має бути побудована зважена стратегія його становлення та розвитку. Така стратегія має бути комплексною та включати як побудову чітких та надійних механізмів функціонування та взаємодії учасників ринку, так і розробку простих та прозорих критеріїв для залучення інвестицій акціонерними товариствами, різносторонню соціальну комунікацію для формування довіри населення до

фондового ринку України та створення культури використання його фінансових можливостей. Перевага України є в тому, що для зазначених цілей розвитку ефективного фондового ринку ми можемо використовувати успішний досвід наших найближчих європейських сусідів – Польщі, Чехії, Румунії. Підсумовуючи порівняльний аналіз розвитку фінансових ринків України та ЄС, варто зазначити, що розрив у даній сфері є одним з найбільших серед всіх інших досліджуваних аспектів економічного розвитку, тому потребує найбільшої уваги та зусиль в перехідному періоді трансформації.

Також варто зазначити, що Україна сьогодні знаходиться у особливій ситуації з підвищеними внутрішніми та глобальними ризиками, серед яких є невизначена ситуація в АР Крим та на сході країни, які суттєво впливають на поточні пріоритети внутрішньої та зовнішньої політики нашої держави. Ці особливості важливо враховувати при оцінці прогнозів подальшого розвитку України, що базуються на ретроспективній динаміці основних економічних показників, а також при розробці рекомендацій щодо етапів адаптаційного періоду України в контексті підготовки до інтеграції з ЄС.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Порівняльний аналіз відмінностей та спільних тенденцій у розвитку України та країн Європейського Союзу показав, що наразі існує ще досить багато бар'єрів на шляху фінансової інтеграції України до ЄС, серед яких основними є: недосконалість умов для ведення бізнесу в Україні, що тісно взаємопов'язана зі складнощами фіскальної системи України, а також слабкий розвиток фінансових ринків у порівнянні з рівнем розвитку фінансових ринків ЄС. В той же час показники монетарної сфери мають суттєво менший розрив з відповідними показниками в країнах Європейського Союзу. Більш того, офіційний курс монетарної політики України на таргетування інфляції відповідає найбільш розповсюдженій практиці в європейських країнах, тобто підтверджує спорідненість довгострокових монетарних цілей України та ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Stanoeva G The Theory of Optimal Currency Areas: an Application to Ten Central and East European Countries / G.Stanoeva. – LARЕefi. University Mintesquieu–Bordeaux IV. – 2001 – 23 p.
- 2 Vaubel R Real Exchange Rate Changes in the European Community: The Empirical Evidence and Its Implications for European Currency Unification / R. Vaubel // Weltwirtschaftliches Archiv. – 1976. – № 112. – P. 429–470

3. Von Hagen J., Neuman M. Real Exchange Rates between Currency Areas: How Far Away is EMU? // Review of Economics and Statistics – 1994. – № 76. – P. 236–244.
4. Alesina A. Optimum Currency Areas / [A. Alesina, R. Barro and S. Tenreyro] // NBER Working Paper. – 2002. – № 9072 – 49 p.
5. Bayoumi T., Eichengreen B. Ever Closer to Heaven? An Optimum Currency Area Index for European Countries / T. Bayomi, B. Eichengreen // European Economic Review. – 1997. – Vol. 41. – № 3. – April. – P. 761–770.
6. Дробышевский С.М., Полевой Д.И. Проблемы создания единой валютной зоны в странах СНГ / С.М. Дробышевский, Д.И. Полевой. – М.: Институт экономики переходного периода, 2004. – 110 с.
7. Савченко Т.Г., Ребрик М.А., Казарінов Д.В. Економічна оцінка доцільності валютної інтеграції України з найбільшими країнами СНД / [Т.Г. Савченко, М.А. Ребрик, Д.В. Казарінов] // Вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 2.
8. Шумська С.С. Теорія оптимальних валютних зон: критерії та ана-

ліз показників, що характеризують інтеграційні процеси в Україні та СНД / С.С. Шумська // Економічна теорія. – 2013. – № 4 – С. 47–61.

9. Клименко І.В., Харазішвілі Ю.М., Шаров О.М., Ус І.В. Україна в інтеграційних процесах на пострадянському просторі: моделювання альтернатив / [І.В. Клименко, Ю.М. Харазішвілі, О.М. Шаров, І.В. Ус]. – К.: НІСД, аналіз доп., 2013. – 104 с.
10. Shumska S.S., Pinchuk A.K. Criteria of Optimum Currency Area: from classical to modern approach Introduction / S.S. Shumska, A.K. Pinchuk // Actual Problems of Economy – 2014. – № 10(160) – P. 45–55.
11. Статистичні дані Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator>.
12. Frankel J. The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criterion / J. Frankel, A. Rose // The Economic Journal. – Jul. 1998. – Vol. 108 (449). – P. 1009–1025.
13. Fleming, J. Marcus., (1971), On Exchange Rate Unification. The Economic Journal, Vol. 81, P. 467–488.

УДК 330.46:001.57

Савушкін Д.І., аспірант,
Університету менеджменту і бізнесу,
м. Бердянськ

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ КУРОРТНО-ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ НА ОСНОВІ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У статті запропоновано підхід до моделювання трансформаційного розвитку курортно-туристичних систем, в яких трансформації виступають як їх внутрішня і необхідна частина. У результаті дослідження було обґрунтовано концептуальні засади системного підходу як сукупності трансформаційних перетворень, та побудовано нелінійну модель економічного розвитку територіального курортно-туристичного комплексу з врахуванням синергетичного ефекту. Дослідження моделі економічного розвитку демонструє сценарії, які полягають в індукції явища бістабільності та стрибкоподібних переходах з одного рівноважного стану в інший.

Ключові слова: курортно-туристичний комплекс, економічні трансформації, трансформаційний розвиток, бістабільна модель, стрибкоподібний перехід.

В статье предложен подход к моделированию трансформационного развития курортно-туристических систем, в которых трансформации выступают как их внутренняя и необходимая часть. В результате исследования были обоснованы концептуальные принципы системного подхода как совокупности трансформационных преобразований, и построена нелинейная модель экономического развития территориального курортно-туристического комплекса с учетом синергетического эффекта. Исследование модели экономического развития демонстрирует сценарии, которые заключаются в индукции явления бистабильности и скачкообразных переходах из одного равновесного состояния в другое.

Ключевые слова: курортно-туристический комплекс, экономические трансформации, трансформационное развитие, бистабильная модель, скачкообразный переход.

This article proposes an approach to modelling the transformational development of resort and tourist systems in which transformations act as their internal and necessary part. As a result of research, the conceptual principles of system approach as a set of transformational changes have been proved and the nonlinear model of economic development of a territorial resort and tourist complex taking into account synergetic effect has been constructed. Research of model of economic development shows scenarios that consist in induction of the phenomenon of bistability and spasmodic transitions from one equilibrium state to another.

Keywords: resort and tourist complex, economic transformations, transformational development, bistable model, spasmodic transition.

Постановка проблеми. Починаючи з кінця ХХ ст. світова економіка вступила в тривалий період радикальних змін, глобальних криз і важливих інновацій. Посилилася хаотичність динаміки, економічна діяльність ускладнилася із-за погано прогнозованих результатів. Світ виявився в стані наростаючого хаосу, посилення невизначеності, непередбачуваності раптово виникаючих змін. Проте в цьому хаосі, згідно І. Пригожину [1], поступово вимальовуються контури майбутнього економічного порядку. Його основою стосовно національної економіки виступає трансформація соціально-економічних систем та їх адаптація до нових умов зовнішнього середовища, що динамічно змінюється. Це складний і суперечливий процес, успіх якого залежить, зокрема, від розуміння реальних механізмів цих трансформацій і здатності систем сприймати дані процеси.

У сучасній світовій економіці курортно-туристична діяльність – одна з самих високоприбуткових сфер, а також одна з тих, що найбільш динамічно розвивається. Для багатьох країн це не лише постійно зростаюче джерело фінансових надходжень, але і за рахунок залучення мільйонів тури-

стів джерело розвитку інфраструктури територій, створення додаткових робочих місць.

Україна володіє потужним курортно-туристичним потенціалом, ефективне використання якого може забезпечити не лише повне задоволення потреб населення в рекреаційних послугах, але і принести реальну економічну вигоду. Тому курортно-туристична сфера в процесі ринкової трансформації економіки повинна зайняти одне з провідних місць в структурі господарського комплексу [2]. Таку перспективу розвитку для національних курортно-туристичних комплексів покликани забезпечити відповідні методології системних економічних трансформацій, засновані на сучасних концепціях дослідження складних економічних систем, і перш за все на методах системного дослідження та економіко-математичного моделювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова ідея розвитку полягає у визнанні того, що розвиток у соціально-економічному середовищі є еволюційним самоорганізуючим процесом в природних умовах хаосу як джерела різноманіття форм у природі та суспільстві шляхом побудови та природ-